

เอกสารแนะนำ

เอกสารอ่านประกอบหนังสือ 1.1, 1.2, 2.1, 2.2

เอกสารตัดตอนจากหนังสือ : พระราชวรมุณี (ประยูร ฐมจินตโต)

ปรัชญากรีก. บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก

หน้า 121 – 130 : โสเครตีส

ปรัชญาของโสกราตีส

การประหารชีวิตโสกราตีสเป็นดราม่าอันหนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์ของประชาธิปไตยกรีก นี่คือนิทรรศการที่แสดงว่าบางครั้งประชาธิปไตยก็เป็นเผด็จการโดยเสียงข้างมาก ศาลเอเธนส์สั่งประหารโสกราตีสด้วยใจคิดว่า โสกราตีสคือไซฟิสต์ที่พวกตนเคียดแค้น ชาวเอเธนส์ฝ่ายอนุรักษนิยมเชื่อว่าไซฟิสต์ได้ทำลายกฎหมาย ประเพณี และ

วัฒนธรรมของเอเธนส์ ตัวอย่างกรณีแห่งความเข้าใจผิดว่าโสคราตีสเป็นโซฟิสต์ปรากฏอยู่ในบทละครหุ่นนาฏกรรมเรื่อง“เมฆ”ของอาริสโตฟานีส ซึ่งได้ถูกเผยแพร่ในเอเธนส์ สมัยที่โสคราตีสยังมีชีวิตอยู่ ตัวเอกของละครเรื่องนี้มีชื่อว่า “โสคราตีส” มีบทบาทเป็นเจ้าสำนักโซฟิสต์ผู้ชั่วร้าย นี่เป็นความเข้าใจผิดเพราะความเขลาของชาวเอเธนส์ แท้ที่จริงนั้นโสคราตีสเป็นคนละพวกกับโซฟิสต์ ปรชญาของโสคราตีสเกิดขึ้นมากก็เพื่อหักล้างคำสอนของโซฟิสต์โดยตรง

ความคล้ายคลึงกันประการเดียวระหว่างโสคราตีสกับโซฟิสต์ก็คือ ทั้งสองฝ่ายไม่สนใจปรัชญาธรรมชาติที่แพร่หลายอยู่ในสมัยเริ่มต้นของปรัชญากรีก โสคราตีสเห็นว่าความรู้เรื่องปฐมธาตุของโลกหรือกำเนิดจักรวาลมีประโยชน์น้อยมาก เพราะความรู้เรื่องนี้ไม่ช่วยให้มนุษย์ดำเนินชีวิตได้ถูกต้องมากขึ้นแต่อย่างใด ความรู้ที่นักปรัชญาแสวงหาควรเป็นความรู้เกี่ยวกับมนุษย์และหน้าที่ของมนุษย์ เพราะมนุษย์สามารถนำความรู้เหล่านี้ไปปรับปรุงชีวิตให้ดีขึ้น การค้นคว้าทางปรัชญาของโสคราตีสมีจุดหมายอยู่ที่การปฏิบัติมากกว่าจะสร้างทฤษฎีทางอภิปรัชญา

โซฟิสต์คนสำคัญชื่อโปรแทกอร์สมีคำสอนว่า ไม่มีมาตรการใดๆ เป็นเครื่องตัดสินความจริงและความดี อะไรที่ว่าจะจริงหรือดีเป็นเพียงทัศนะส่วนตัวของปัจเจกบุคคล โปรแทกอร์สปฏิเสธความจริงแบบปรนัยหรือความเป็นจริงสากลที่ทุกคนยอมรับ ต่อคำสอนนี้โสคราตีสแย้งว่า แม้ว่าความรู้เกี่ยวกับสิ่งทั้งหลายของแต่ละคนจะขัดแย้งกันในบางครั้ง แต่นั่นไม่หมายความว่า จะไม่มีความจริงแบบปรนัยที่ทุกคนยอมรับร่วมกัน ความเป็นจริงสากลมีอยู่ แต่โซฟิสต์ค้นไม่พบ เพราะว่าโซฟิสต์ยอมรับเพียงสัญชาน (Perception) ว่าเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ แต่สัญชานให้ความรู้อย่างจำกัด โซฟิสต์จึงไม่อาจเข้าถึงความรู้แท้ได้โดยอาศัยสัญชาน โสคราตีสมีทัศนะว่าเหตุผล (Reason) เป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ที่ช่วยให้คนเราค้นพบ

ความจริงแบบปรนัยหรือมโนภาพของสิ่งทั้งหลาย

ในที่นี้มีศัพท์ปรัชญาที่เราควรทำความเข้าใจให้ดีกว่าจะศึกษาเนื้อหาปรัชญาของโสคราตีส ศัพท์เหล่านั้นคือสัญชาน (Perception) จินตภาพ (Image) และมโนภาพ (Concept)¹³

สัญชานได้แก่การรับรู้ที่เกิดจากการกระทบระหว่างประสาทสัมผัส (Senses) ทั้งห้า คือ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนัง¹⁴ กับอายตนะภายนอก คือ ภาพ เสียง กลิ่น รส และสิ่งสัมผัส สัญชานจึงเป็นความรู้ระดับผัสสะ ดังนั้นความรู้ในระดับสัญชานจึงเป็นการรู้จักสิ่งเฉพาะที่ช่วยให้เราสามารถระบุชัดลงไปว่า เรากำลังเห็นสิ่งนี้ได้ยินเสียงนั้น หรือกำลังลิ้มรสหวานเป็นต้น

จินตภาพคือภาพของสิ่งเฉพาะที่ปรากฏในใจ ขอบธิบายโดยยกตัวอย่างประกอบว่า ในขณะที่คนคนหนึ่งกำลังสนทนากับเรา เราเห็นรูปร่างหน้าตาของเขาชัดเจนมาก การเห็นภาพของคนคนหนึ่งที่ปรากฏแก่สายตาของเราเป็นสัญชาน ที่นี้เราลองหลับตาลง ภาพของเขายังติดตาเราอยู่ แม้จะหลับตาแล้วก็ยังนึกภาพถึงใบหน้าและอากัปกริยาของเขาได้ ภาพของเขที่เรา“นึกเห็น”ขึ้นมานี้คือจินตภาพ

โปรดสังเกตว่า ทั้งสัญชานและจินตภาพเป็นความรู้เกี่ยวกับสิ่งเฉพาะเท่านั้น

ยังมีความรู้อีกประเภทหนึ่งที่ไม่เกี่ยวกับสิ่งเฉพาะที่เป็นรูปธรรม ความรู้ชนิดนั้นคือความรู้เกี่ยวกับสิ่งสากล ขอให้สังเกตคำพูดสองประโยคที่ว่า “โสคราตีสเป็นสิ่งที่ต้องตาย” และ “มนุษย์เป็นสิ่งที่ต้องตาย” ผู้พูดประโยคแรกกำลังนึกถึงสิ่งเฉพาะ คือคนคนหนึ่งชื่อโสคราตีส ในขณะที่พูดประโยคนั้นเขามีจินตภาพถึงปัจเจกบุคคล แต่ผู้พูดประโยคหลังไม่ได้กำลังนึกถึงปัจเจกบุคคลผู้ใดคนหนึ่ง คำว่า “มนุษย์” ในประโยคนี้หมายถึงมนุษย์โดยทั่วไป นั่นคือ ผู้พูดกำลังนึกถึง“มนุษย์สากล”ที่รวมเอาลักษณะซึ่งเป็นแก่นของคนทุกชาติทุก

เผ่าพันธุ์ เราเรียกความคิดถึงสิ่งสากลทำนองนี้ว่ามโนภาพ ยังมีตัวอย่างอื่นๆ ของมโนภาพ เช่นในคำพูดที่ว่า “กุหลาบงามย่อมมีหนามเสมอ” และ “ไถ่ถามเพราะชน คนงามเพราะแต่ง” ผู้พูดมีมโนภาพถึงกุหลาบสากล ไถ่สากล และคนสากล ควรคำนึงว่าสัญชาตญาณเป็นการรู้จักสิ่งเฉพาะ เหตุนั้นสัญชาตญาณจึงไม่ช่วยให้รู้จักมโนภาพ เหตุผลเท่านั้นเป็นเครื่องมือช่วยให้ค้นพบมโนภาพ

เนื่องจากโซฟิสต์ยอมรับเฉพาะสัญชาตญาณเท่านั้นว่าเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้¹⁵ ความรู้ในทัศนะของโซฟิสต์จึงเป็นความรู้จักสิ่งเฉพาะ ในทฤษฎีนี้ความจริงสากลจึงไม่มี เมื่อปฏิเสธความจริงสากลก็เท่ากับปฏิเสธมาตรการสากลสำหรับตัดสินความจริง สัญชาตญาณไม่ใช่มาตรการที่น่าไว้วางใจแต่อย่างใด เพราะสัญชาตญาณอาจลวงเราได้ ภาพที่เห็นกลายเป็นภาพลวงตาอยู่บ่อยๆ ยิ่งไปกว่านั้น สัญชาตญาณของแต่ละคนยังให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน ภาพที่คนหนึ่งเห็นว่างาม แต่อีกคนจะเห็นว่าไม่งาม อากาศที่เย็นสบายสำหรับคนปกติ กลายเป็นอากาศหนาวจัดสำหรับคนเจ็บไข้ อาหารรสจืดสำหรับคนหนึ่ง อาจจะเป็นรสเผ็ดสำหรับคนอื่น สัญชาตญาณให้ความรู้ที่ไม่ค่อยจะลงรอยกันอย่างนี้ เจ้าของสัญชาตญาณรู้สึกอย่างไร คนอื่นก็ต้องอนุมานไปตามนั้น เมื่อเขาบอกว่า คนรักของเขาสวยมาก ใครจะคัดค้านได้อย่างไร การที่เขาบอกว่าสวยเพราะสวยตามสัญชาตญาณของเขา ความสวยจึงเป็นทัศนะส่วนตัว โซฟิสต์มีทิวทัศน์อย่างนี้จึงสรุปว่า ความรู้เป็นเพียงทัศนะอัตนัย

ทฤษฎีความรู้ของโสคราติส

โสคราติสถือว่าเหตุผลเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ ในปรัชญาของโสคราติส เหตุผลช่วยให้ค้นพบมโนภาพ ความรู้ทุกอย่างจึงเป็น

ความรู้ที่ได้มาจากมโนภาพ¹⁶ เราได้ทราบจากคำอธิบายในตอนต้นว่า มโนภาพคือความรู้จักสิ่งสากล ดังนั้นความรู้ชั้นมโนภาพจึงเป็นความรู้เกี่ยวกับสิ่งสากลที่ทุกคนยอมรับ ที่ใช้คำว่า “ทุกคนยอมรับ” เพราะมนุษย์ทุกคนมีเหตุผล เมื่อทุกคนใช้เหตุผลค้นพบมโนภาพของสิ่งสากลอันใด มโนภาพของสิ่งสากลนั้นย่อมจะตรงกัน สิ่งสากลนั้นจึงเป็นความจริงมาตรฐานที่ทุกคนมีสิทธิ์เข้าถึงได้เหมือนกัน ความรู้จึงไม่ใช่ทัศนะอัตนัย โสคราติสเห็นว่าความรู้คือการค้นพบความจริงแบบปรนัยหรือการเข้าถึงมโนภาพของสิ่งทั้งหลาย

ปัญหาทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นก็คือ ทำอย่างไรเราจึงจะค้นพบมโนภาพของสิ่งทั้งหลาย คำตอบของโสคราติสมีอยู่ว่า เราจะค้นพบมโนภาพของสิ่งใดได้ก็โดยอาศัยการสร้างคำจำกัดความ (Definition) ของสิ่งนั้น ทั้งนี้เพราะมโนภาพหมายถึงสิ่งเดียวกันกับคำจำกัดความ¹⁷ เมื่อเราต้องการสร้างคำจำกัดความของสิ่งใด นั้นแสดงว่าเรากำลังหาลักษณะสากลของสิ่งนั้น เช่นในการสร้างคำจำกัดความของ “สุนัข” เราจะรวมเอาลักษณะร่วมที่สุนัขทุกตัวทุกประเภทมีเหมือนกันเข้ามาไว้ในคำจำกัดความ แต่เราจะกันลักษณะที่แตกต่างของสุนัขแต่ละตัวออกไปเสีย คำจำกัดความที่ได้มาจะครอบคลุมประเภทของสุนัขทั้งหมด ไม่ว่าสุนัขพันธุ์ไทย พันธุ์ฝรั่งหรือพันธุ์ปักกิ่ง ล้วนแต่เป็น “สุนัข” ตามคำจำกัดความที่เราสร้างขึ้น เหตุนี้ลักษณะสุนัขที่เราบรรยายในคำจำกัดความจึงเป็นลักษณะของสุนัขสากลที่ไม่เจาะจงถึงสุนัขตัวใดตัวหนึ่ง ภาพของสุนัขที่มีอยู่ในใจของเราจึงเป็นมโนภาพ เราจึงกล่าวได้ว่ามโนภาพกับคำจำกัดความเป็นสิ่งเดียวกัน แต่มีข้อแตกต่างกันอยู่อย่างหนึ่ง คือมโนภาพเป็นความรู้จักสิ่งสากลที่ยังอยู่ในใจ แต่คำจำกัดความเป็นการบรรยายลักษณะของสิ่งสากลนั้นออกมาเป็นคำพูด

ในปรัชญาของโสคราติส ความรู้คือการรู้จักมโนภาพของสิ่งทั้งหลาย¹⁸ เราค้นพบมโนภาพของสิ่งต่างๆ ได้โดยอาศัยกรรมวิธีของ

การสร้างคำจำกัดความ ดังนั้นเมื่อโสคราตีสต้องการความรู้เกี่ยวกับเรื่องใด ท่านจะขอให้คนสร้างคำจำกัดความเกี่ยวกับเรื่องนั้น ท่านจะตั้งปัญหาถามคนทั่วไปว่า คุณธรรมคืออะไร ความยุติธรรมคืออะไร ความงามคืออะไร แล้วท่านเริ่มการสนทนาแบบถาม-ตอบเพื่อหาคำจำกัดความที่ถูกต้องของเรื่องเหล่านั้น โสคราตีสเชื่อว่าทุกคนมีมโนภาพเกี่ยวกับสิ่งทั้งหลายอยู่แล้ว ท่านเพียงทำหน้าที่กระตุ้นให้คนอื่นคิดอย่างมีระเบียบและเจียบแหลมพอที่จะจับมโนภาพที่ชัดเจนของสิ่งทั้งหลาย ท่านไม่ได้ยึดเย็ดความรู้ใหม่แก่คนอื่น แต่ท่านช่วยคู่สนทนาให้ค้นพบมโนภาพที่ตนเองมีอยู่แล้ว งานของท่านจึงคล้ายกับอาชีพหมอดำแย ท่านเรียกงานของท่านว่า “การผดุงครรภ์ทางปัญญา (Intellectual Midwifery)”¹⁹ เทคนิคการผดุงครรภ์ของท่านมีชื่อเรียกว่า “วิธีการของโสคราตีส (Socratic Method)”²⁰

วิธีการของโสคราตีส

วิธีการของโสคราตีสคือ ศิลปะการสนทนาที่โสคราตีสใช้ประทับประกองการสนทนาให้ดำเนินไปสู่คำตอบของปัญหาที่กำลังอภิปรายกัน วิธีนี้มีชื่อเรียกโดยทั่วไปว่า “วิชาวิธี (Dialectic)”²¹ ซึ่งประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ

1. สงสัย (Sceptical)

โสคราตีสเริ่มต้นการสนทนาด้วยการยกย่องคู่สนทนาว่า เป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่ท่านเองก็ใคร่รู้อยู่พอดี เนื่องจากท่านไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้น ท่านจึงขอให้เขาช่วยตอบคำถามของท่านเกี่ยวกับเรื่องนั้น การออกตัวท่านเองนี้ถือกันว่าเป็นการถ่อมตัวของนักปรัชญา แต่ได้มีผู้วิจารณ์ว่า นั่นเป็นการเสแสร้งของโสคราตีส (Socratic Irony)

2. สนทนา (Conversational)

จากนั้นโสคราตีสก็เป็นผู้ตั้งปัญหาให้คู่สนทนาตอบ การสนทนาจึงมีลักษณะเช่นเดียวกับเทคนิคปุจฉา-วิสัชนา คู่สนทนาจะต้องหาคำจำกัดความของหัวข้อที่สนทนากัน โสคราตีสจะวิจารณ์ว่าคำจำกัดความนั้นมีข้อบกพร่องตรงไหนบ้าง อีกฝ่ายหนึ่งจะเสนอคำจำกัดความใหม่ที่ดูรัดกุมกว่า โสคราตีสจะขัดเกลาคำจำกัดความนั้นอีก การสนทนาจะดำเนินไปอย่างนี้ จนกว่าทั้งสองฝ่ายจะได้คำจำกัดความที่น่าพอใจ

3. หาคำจำกัดความ (Definitional)

จุดมุ่งหมายของการสนทนาจึงอยู่ที่การหาคำจำกัดความที่ถูกต้อง โสคราตีสเชื่อว่า ถ้าเราพบคำจำกัดความที่ถูกต้องของสิ่งใด นั่นแสดงว่าเราพบความจริงแท้เกี่ยวกับสิ่งนั้น ซึ่งเป็นอันเดียวกับการค้นพบมโนภาพของสิ่งนั้นนั่นเอง

4. อุปนัย (Inductive)

การสร้างคำจำกัดความจะเริ่มจากสิ่งเฉพาะไปสู่สิ่งสากล เช่นเมื่อหาคำจำกัดความของ “ความดี” โสคราตีสและคู่สนทนาจะพิจารณาดูอย่างจากความประพฤติชนิดต่างๆ ในสังคม แล้วดึงเอาลักษณะที่เป็น “แก่น” หรือที่เป็นสากลเอามาสร้างเป็นคำนิยาม

5. นรนัย (Deductive)

คำจำกัดความที่มีผู้เสนอมาจะถูกพิสูจน์โดยการนำไปเป็นมาตรฐานวัดสิ่งเฉพาะต่างๆ ว่ามีลักษณะร่วมกับลักษณะที่ระบุไว้ในคำจำกัดความนั้นหรือไม่ เช่น ถ้าเราได้คำจำกัดความของ “ความดี” มาเราก็ตริยาสอบดูว่า การทำทานหรือการปราบปรามโจรผู้ร้าย จัดเป็นความดีตามคำจำกัดความที่เราตั้งไว้หรือไม่เพียงใด

จริยศาสตร์

ทฤษฎีความรู้ของโสคราตีสไม่ได้มีไว้เพื่อแสวงหาความรู้มาประดับสติปัญญา สำหรับโสคราตีส ความรู้เป็นฐานรองรับความประพฤติ คนที่มีความรู้ทุกคนจะเป็นคนประพฤติดี ในทำนองกลับกัน คนจะประพฤติดีได้ก็เพราะเขามีความรู้ ดังนั้นความรู้กับความประพฤติดีเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก โสคราตีสกล่าวว่า “ความรู้คือคุณธรรม” (Knowledge is Virtue)²² นั่นคือ คนที่รู้ผิดชอบชั่วดี ย่อมจะทำความดี เป็นไปไม่ได้ที่คนรู้ว่าความดีคืออะไรแล้วยังฝืนทำความชั่ว ส่วนที่คนทำความชั่วก็เพราะขาดความรู้ผิดชอบชั่วดี การทำผิดจึงเนื่องมาจากความไม่รู้หรือวิหยา คนทำผิดเพราะหลงคิดว่าสิ่งที่ตนทำเป็นความดี เขาเห็นผิดเป็นชอบ ถ้าเขาได้รับการแนะนำให้รู้จักความถูกต้องแล้วเขาจะไม่ทำผิดเลย เหตุนั้น โสคราตีสจึงกล่าวว่า “ไม่มีใครทำผิดโดยจงใจ”

ข้อสังเกต

เมื่อศึกษามาถึงตรงนี้ เราจะเห็นได้ว่าปรัชญาของโสคราตีสขัดแย้งอย่างตรงกันข้ามกับคำสอนของนักคิดกลุ่มโซฟิสต์อย่างไร แม้โสคราตีสจะประสบผลสำเร็จในการชี้ให้เห็นความจำกัดของทฤษฎีความรู้ที่มีฐานอยู่บนสัญชาตญาณ แต่กระนั้นทฤษฎีความรู้ของโสคราตีสเองก็หนีข้อจำกัดไม่พ้น โสคราตีสให้ความสำคัญแก่เหตุผลเหนือสัญชาตญาณ ท่านเชื่อว่าเราจะเข้าถึงความจริงทุกอย่างโดยไม่อาศัยสัญชาตญาณ ท่านเห็นว่าความเป็นจริงมีอยู่แล้วในคำจำกัดความที่ถูกต้อง ท่านจึงแสวงหาความจริงโดยอาศัยการสร้างคำจำกัดความ ปัญหาเกิดขึ้นว่า เราสามารถค้นพบความจริงทุกอย่างโดยการสร้างคำจำกัดความ

จริงหรือ ถ้านักวิทยาศาสตร์ยังไม่ได้ประดิษฐ์กล้องจุลทรรศน์ จะเป็นไปได้ไหมที่ใครจะค้นพบจุลินทรีย์โดยอาศัยการสร้างคำจำกัดความเพียงอย่างเดียว สัญชาตญาณและเหตุผลมีความสำคัญพอๆ กันในการแสวงหาความรู้ เหตุนี้คานต์ (Kant) จึงกล่าวว่ามโนภาพหรือเหตุผลที่ปราศจากสัญชาตญาณเป็นความว่างเปล่า ส่วนสัญชาตญาณที่ปราศจากมโนภาพเป็นความมืดบอด²³

นอกจากนี้เรายังพบประเด็นสำคัญในจริยศาสตร์ของโสคราตีสเมื่อท่านกล่าวว่า “ความรู้คือคุณธรรม” ท่านเชื่อว่าคนที่รู้จักความถูกต้องจะไม่กระทำความผิด การที่คนทำความผิดเป็นเพราะเขาไม่รู้จักความถูกต้อง แนวความคิดนี้มีส่วนคล้ายกับของท่านพุทธทาสภิกขุผู้กล่าวว่า “คนทำบาปกรรม เพราะขาดสัมมาทิฐิ”²⁴

อาริสโตเติลได้วิจารณ์จริยศาสตร์ของโสคราตีสไว้ว่า คนเราจะไม่ทำความผิดเพราะความไม่รู้จักความถูกต้องเสมอไป บางคนทำผิดทั้งที่รู้อยู่แก่ใจว่าเป็นความผิด เพราะเขาไม่ยับยั้งใจตัวเอง กิเลสตัณหาที่มีอำนาจเหนือมโนธรรมสำนึก เขาปล่อยใจให้ทำผิดไปทีไรก็นึกเสียใจภายหลังทุกที บางคนแม้จะรู้ว่าสิ่งที่ตนกระทำขัดกับหลักศีลธรรมที่ตนยึดถือหรือพร่ำสอนคนอื่น เขายังฝืนกระทำลงไปจนมีคำเรียกคนประเภทนี้ว่า “มือถือสาปปากถือศีล” (Hypocrite) นี่คือข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ในสังคม โสคราตีสลืมนึกถึงข้อเท็จจริงอันนี้ ท่านลืมนึกไปว่าคนธรรมดายังมากไปด้วยกิเลสตัณหา จึงมักยอมแพ้แก่ “จิตฝ่ายต่ำ” อยู่บ่อยๆ ที่เป็นเช่นนี้เพราะโสคราตีสเอาตัวเองเข้าไปเทียบคนอื่น ท่านเป็นคนมีเหตุผลสูง จึงควบคุมอารมณ์ได้ทุกสถานการณ์ อะไรที่ท่านเห็นว่าถูกต้อง ท่านทำโดยไม่ลังเล ท่านกล้าถึงขนาดยอมให้เขาประหารชีวิต แต่ไม่ยอมทิ้งหลักการของตน ใครกันบ้างที่จะดำเนินชีวิตได้บริสุทธิ์อย่างนี้

บทสรุป

ปรัชญาของโสคราตีสมีอยู่สองส่วนด้วยกันคือ ทฤษฎีความรู้และจริยศาสตร์ คำสอนทางจริยศาสตร์ของโสคราตีสไม่ค่อยมีอิทธิพลต่อแนวความคิดของนักปรัชญายุคต่อมา ทั้งนี้คงเป็นเพราะมีจุดอ่อนตรงที่ท่านเชื่อว่ามนุษย์มีเหตุผลอยู่เหนืออารมณ์หรือความรู้สึกตลอดเวลา แต่ในความเป็นจริงของมนุษย์ทั่วไป เหตุผลยังเป็นทาสของอารมณ์ ความสำคัญในประวัติศาสตร์ของโสคราตีสจึงเนื่องมาจากทฤษฎีความรู้ของท่าน ทฤษฎีมีโนภาพของท่านได้รับการพัฒนาจนเป็นทฤษฎีมีโนคติโดยพลาโต²⁵ วิธีสร้างคำจำกัดความของท่านก็มีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงต่อการค้นพบตรรกศาสตร์ของอาริสโตเติล²⁶ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาโดยส่วนรวมแล้ว ปรัชญาของโสคราตีสได้ส่งผลกระทบอย่างแรงต่อคำสอนของพวกโซฟิสต์ ต่อมาพลาโตได้กระหน่ำซ้ำลงไปอีก จนคำสอนของโซฟิสต์ที่บอบช้ำอยู่แล้วต้องสูญสิ้นอิทธิพลเหนือชาวกรีกไปในที่สุด